

Rättvisan till dem som sova under San Juan och El Caney's blodiga mark

---

Svenska militära erfarenheter från det spansk-amerikanska kriget 1898

Christian Eriksson

C-uppsats Militärhistoria HT 2021

Handledare: Thomas Neijman

Innehållsförteckning

1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Tidigare forskning	4
Forskning om det Spansk-amerikanska kriget	4
Det svenska militära tänkandet och den militära förändringen	5
Analys av andra länders militära förmågor	8
1.3 Syfte	9
1.4 Frågeställning	10
1.5 Teori	10
1.6 Metod	12
1.7 Avgränsningar	13
1.8 Källor och källkritik	13
2. Undersökning	15
2.1 Källornas innehåll	15
Rapportörernas förutsättningar	18
2.2 Källornas fokus	19
Fokus på data och teknik	20
Fokus på kustförsvar	22
Fokus på befälsansvar samt uppdelningen mellan flotta och armé	23
Fokus på taktik	25
Fokus på operationer och strategi	26
Fokus på soldaternas kvalitet, moral och etik	29
2.3 Författarnas explicit uttalade militära erfarenheter	33
Påverkad analysförmåga	35
3. Resultat	37
3.1 Slutsats och diskussion	37
3.2 Vidare forskning	39
4. Käll- och litteraturförteckning	41
4.1 Källor	41
4.2 Litteratur	41
Bilaga 1	43

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det spansk-amerikanska kriget år 1898 kan ses som en konsekvens av det kubanska självständighetskriget.¹ På det spanskkontrollerade Kuba hade missnöjet mot privilegierade spanskfödda flera gånger under 1800-talet kulminerat i våldsamheter. Detta också under år 1895 då en irreguljär rebellrörelse slåss mot den reguljära spanska kolonialmakten. Kuba har vid denna tid en outvecklad infrastruktur, inte minst på öns bergigare och lantligare östra del. Här har också de spanska styrkorna störst svårigheter att bekämpa rebellerna och de spanska trupperna kan i princip enbart kontrollera de platser där de fysiskt var förlagda. Samtidigt i USA finns det ett stöd för de kubanska frihetskämparna vars ledare också tidvis huserar i grannlandet. Detta existerar parallellt med en agitation mot Spaniens både tidigare och pågående agerande i det västindiska området. USA har även en stark ekonomisk koppling med Kuba, denna ekonomi blir också negativt påverkad av stridigheterna. På grund av just detta, sänds bland annat det amerikanska militära fartyget *Maine* till Havanna för att säkra USA:s ekonomiska intressen. Fartyget kommer efter ankomsten av okänd anledning explodera. USA ställer slutligen ett krav på Spanien om att sluta ett fredsavtal med de kubanska rebellerna. Då detta inte hörsammas av Spanien förklarar USA krig den 20 april 1898. Kriget kommer att vara fram till 13 augusti samma år. Det kubanska inbördeskriget har vid den här tidpunkten gjort Spanien både ekonomiskt utblottat, samt gjort dess befolkningen krigstrött. Landet ställs nu mot ett ekonomiskt slagkraftigt men militärt obeprövat USA. Kriget inleds med en amerikansk blockad av Kuba. Sjöstridskrafter sänds både till spanskkontrollerade Filippinerna samt Karibien, för att sedan följas upp med landsättning av trupper som tar kontrollen över viktiga städer. Kriget präglas av avgörande slag, detta då strategin och inställningen från spansk sida är att kriget kommer förloras, men att detta skall göras med äran i behåll. Då stridigheterna går som väntat både till havs och på land i

---

¹ Smith, Joseph, *The Spanish-American War: conflict in the Caribbean and the Pacific, 1895–1902*, Longman, London, 1994. Grundläggande redogörelser av kriget samt föregående dess orsaker och följder har gjorts av Smith.

Filippinerna blir förloppet mer komplext på Kuba. Sjöherravälde ses som något avgörande av båda länderna i konflikten och kommer diktera det historiska utfallet av kriget. Spanien sätter här sin tilltro till amiral Cervera, att med ett antal fartyg försvara detta herravälde i Karibien. Efter att ha seglat från Spanien hamnar Cervera till amerikanernas förtret i Santiago de Cuba² på Kubas östkust. Hamnens utformning samt kustförsvaret gör att han blir oåtkomlig för amerikanerna utan att behöva inta staden landvägen. Vilket också genomförs med en landsättningsoperation som sänds från Tampa i Florida. Landsättningen behöver ske en anseelig bit från staden, vilket resulterar i att de amerikanska trupperna får färdas genom den tropiska obygden mot staden. De spanska garnisonerna som samtidigt strider med de kubanska rebellerna överger sina positioner alltmedan amerikanerna drar fram. Utanför Santiago vid höjderna San Juan och El Caney står de dock fast och möter amerikanerna. Här ställs ländernas reguljära arméer med nya snabbskjutande vapen, tillsammans med skyttegravar och artilleriunderstöd. De små spanska styrkorna orsakar här amerikanerna överraskande stora förluster vilket gör att USA enbart belägrar Santiago. Trots detta kapitulerar Spanien staden efter några dagar, Cervera tvingas också ut till ett nederlag. Med efterföljande landstrider på Puerto Rico och Filippinerna sluter Spanien fred med uppsagda anspråk på dessa kolonier.

Sverige hade vid denna tid inga fasta militärattachéer vid beskickningarna i varken Spanien eller USA. Den svenska kommendörkaptenen Per Dahlgren var däremot stationerad i Washington. Sverige beordrar också den 6 maj ut två militära observatörer att rapportera kring konflikten. Arvid Wester skickas till Washington och Georg Bendz till Madrid. De båda tar sig vidare till Karibien för närmare observationer. Bendz stöter på svårigheter och når Karibien först efter stridigheterna avslutats. Wester lyckas däremot följa med landstigningsstyrkorna från Tampa fram till kapitulationen av Santiago de Cuba, och reser sen vidare till Puerto Rico. Enlig egen utsago är han mitt i striderna utan amerikanernas tillåtelse. De två rapportörerna lämnar in sina rapporter. Efter kriget ger Dahlgren ut en bok om kriget, även Westers rapport bearbetas och ges ut i bokform hos generalstaben. Striderna vid San Juan och El Caney lämnar inte Wester oberörd. Boken tillskrivs att ge rättvisa för de stridande

---

² Då Santigo omnämns fortsättningsvis är det alltid staden Santiago de Cuba som avses.

på det sättet denna uppsats namngetts. Syftet för den och liknande för de andra svenska författarna uppges vara att dra erfarenheter från kriget. Deras tillkommande sker samtidigt under en tid då svenskt militärt tänkande och skrivande går på högvarv.³

1.2 Tidigare forskning

De svenska källorna kan här kopplas till flera typer av forskning. Dels tillkommer de under en tidsperiod då det militära tänkandet och den militära utvecklingen är under stor förändring. Under denna period som kan ringas in till 1870–1920 diskuteras även politiskt specifika svenska försvarsfrågor. Källorna är även relevanta för forskningen kring det spansk-amerikanska kriget. De ger också uttryck för hur Sverige analyserade kriget och andra länders militärer. De olika forskningsområdena är var för sig intressanta att titta på.

Forskning om det Spansk-amerikanska kriget

Den internationella forskningen kring själva kriget tycks vara befriad från oklarheter. Mycket information finns sparad i telegram, det fanns också under tiden ett stort nyhetsintresse av kriget som verkar noga dokumenterat.⁴ Ett stort problem kring detta område är att forskningen är överväldigande amerikansk. Således saknas den spanska synvinkeln. Den amerikanska fokuserar mycket kring USA:s skifte från att undvika konflikter till att gå till imperialistisk utrikespolitik.⁵ Mycket analys tilldelas också strategiska och taktiska misslyckanden.⁶ Bland annat kommendörkapten Shley misslyckande i att finnas Cerveras eskader. En del av misslyckandena bestod i meningsskiljaktigheter som uppkom bland flera befälhavare på den amerikanska sidan, dessa manifesterades också långt upp i ledningen till den sittande presidenten

---

³ Ericson Wolke, Lars, *Krigets idéer: Svenska tankar om krigföring 1320–1920*, Medström, Stockholm, 2007, s. 274.

⁴ Smith, 1994, s. 254–262.

⁵ Bradford, James C. (red.), *Crucible of empire: the Spanish-American War & its aftermath*, Naval Institute Press, Annapolis, Md., 1993. Hela boken behandlar kriget som en vändpunkt i amerikansk historia, se bland annat bokens introduktion.

⁶ Smith, 1994, s. 209–211. Även Bradford (red.), 1993, där flera kapitel berör detta.

McKinleys administration.⁷ Detta och kriget i stort belyste svårigheterna i relationerna mellan olika typer av förband. Främst mellan land och sjöstridskrafter, men även friktionen mellan reguljära arméer och de för tiden irreguljära trupper som var närvarande. De irreguljära soldaterna spelade en stor roll i kriget men inkorporerades inte med de reguljära förbanden. Faktum är att flera krigsteoretiska svårigheter utspelade sig i kriget, Krigsorganisationen, operationella teorier och militära beslut sattes på prov. Dessa ämnen var något som vi kommer se var högaktuella i Sverige under samma tid.

När det gäller forskning rörande det spansk-amerikanska kriget utifrån svenskt perspektiv lyser denna forskning med sin frånvaro. Ingen forskning har behandlat rapporterna från Bendz, Wester och Dahlgren. Ericsson Wolke nämner den svenska författaren Carl Otto Nordensvan, som skall ha skrivit om kriget.⁸ Nordensvans bok är däremot mycket kortfattad och inga källor nämns.⁹ Således är de svenska rapportörernas inverkan på de svenska militära tankegångarna, och de svenska militära reformisternas eventuella källmaterial från det spansk-amerikanska kriget okända. Den svenska forskningen kan också möjligtvis sticka ut i jämförelse med andra länders forskning av samma krig. Smith menar att krigets korthet och dess avsaknad av stora slag gjorde att samtida militära experter gav kriget lite uppmärksamhet. Smith drar däremot själv flera lärdomar från kriget.¹⁰ dragits då han säger att slaget vid Juan Hill var en försmak om hur blodigt striderna i första världskriget skulle komma att te sig. Huruvida de svenska rapportörerna analyserade och rapporterade om detta krigs aspekter är okänt.

Det svenska militära tänkandet och den militära förändringen

Nästa forskningsområde avser tiden för källorna tillkomst. Ericson Wolke har skrivit om svensk militärt tänkande och denna tids teoretiska behandling av

---

⁷ Smith, 1994, s. 60.

⁸ Ericson Wolke, 2007, s. 299.

⁹ Nordensvan, Carl Otto, *Nittonde århundradets militära tilldragelser / Andra delen, Århundradets senare hälft*, Militärlitteraturföreningens förlag, Stockholm, 1900.

¹⁰ Smith, 1994, kapitlet ”The aftermath”.

krigsvetenskapliga problem.¹¹ Han går igenom förutsättningarna för teorierna; deras uppkomst, deras spridningsvägar, samt deras huvudaktörer som stod i centrum för teorierna. Den industriella revolutionen hade under sent 1800-tal inneburit en stor militärteknisk utveckling, samtidigt utökade stater sitt antal soldater genom värnplikt. Detta skedde även i Sverige. Perioden var för Sverige också den tveklöst mest livaktiga när det gäller krigsvetenskaplig debatt och skriftproduktion.¹² Under perioden startas bland annat Militärlitteraturföreningen som ger ut Westers bok. Perioden påverkas av flera stora militära tänkare, inte minst Jomini, Clausewitz och Mahan. Ericson Wolke skriver att just Mahan var den krigsteoretiker som hade störst influens på Sverige under denna tid.¹³ Mahan var också en av de rådgivande strategerna som utformade Förenta staternas strategi under det Spansk-Amerikanska kriget. Således kom hans teorier och metoder att kritiseras och sättas under prov i kriget. De militära teorierna och tankarna kom att påverka ett antal svenska militära reformister, dessa var främst Hugo Raab, Carl Otto Nordensvan och Lars Tingsten. Dessa tre hade en stor inverkan på det svenska försvarets utveckling under denna period.

Parallellt med den intellektuella sfären pågick andra saker i den svenska försvarsdebatten. Hans Holmén har för åren 1880–1925 undersökt denna debatt; Vad som diskuterades samt vilka argument som användes för de olika försvarsavvägningarna.¹⁴ Här ses att den strategiska debatten till största del handlar om var en invasion från öster skulle ske, hur fördelningen mellan land och sjöförsvaret skulle uppdelas, samt hur sjökrigföringen skulle föras. Det fanns oro kring handelsblockader samt var tågräls drogs. Fördelningsansvaret mellan armé och flotta stod i utredningarna under debatt, samtidigt var samverkansoperationer nytt för tiden och planer fastslås för första gången i Sverige 1906.¹⁵ Under åren 1880–1905 moderniserades och förstärktes också det svenska försvaret samtidigt som det

---

¹¹ Ericson Wolke, 2007, kapitlet ”1870–1920, Den industriella revolutionens epok.”

¹² Ibid., s. 273.

¹³ Ericson Wolke, 2007, s. 285.

¹⁴ Holmén, Hans, *Försvar och samhällsförändring: avvägningsfrågor i svensk försvarsdebatt 1880–1925*, Minab/Gotab, Diss. Göteborg : Univ., Göteborg, 1985.

¹⁵ Ibid., s. 289.

övergick till ett värnpliktsförsvar.¹⁶ Det är svårt att explicit kunna utläsa en direkt kausalitet mellan den tidens krigsvetenskapliga tankar och de strategiska avvägningar som görs. Däremot går det att se att mycket av de argument i Holmén's bok återfinns i det Ericson Wolke skriver. Den nämnda reformisten Tingsten skall också under några år av Holmén's undersökning varit lantförsvarsminister. Något som återstår okänt är i hur stor utsträckning denna debatt fanns i tankarna för enskilda officerare.

Parallellt med tankegångarna och debatten skedde också faktiska organisatoriska förändringar i det svenska försvaret. Detta tillskrivs det som benämns som professionaliseringen. Åke Bernström har i en avhandling med stor detalj undersökt den svenska officersrollens förvandling under åren 1860 till 1920.¹⁷ Bernström's undersökning är en djupdykning i en del av den större modernisering som Ericson Wolke skriver om, och som även syns i Holmén's slutsatser. Bernström beskriver förändringen i rekrytering, befordring och utbildning av officerare under denna period. Vilket också jämförs med andra länder. Det finns flera huvudspår som kan utläsas av Holmén's forskning. De svenska erfarenheterna kom främst från Tyskland och de svenska förändringarna genomfördes under tre större officerreformer. Utvecklingen påverkades främst av några få personer, vilket var några få officerare ur främst generalstaben.¹⁸ De gjorde detta i skriven form och under den aktiva diskussion som pågick för tiden. Återigen syns här personerna Raab, Tingsten och Nordensvan.¹⁹ Officersyrket gick också här från att främst tillhöra personer med hög social status till att liberaliseras med en pågående ökning av utbildningslängd. Det som inte undersöks i Bernström's bok är utlandstjänsten roll för officerare, han nämner detta mer som en merit som officerarna själva behövde söka sig till.

---

¹⁶ Holmén, 1985, s. 260–261.

¹⁷ Bernström, Åke, *Officerskår i förvandling: [den svenska arméofficerskårens rekrytering, utbildning och tjänstgöringsförhållanden från 1860-talet fram till 1920] = [Officer corps in transformation] : [recruiting, education and service situation of the Swedish officer corps between 1860 and 1920]*, Univ., Diss. Stockholm : Univ. Stockholm, 1988.

¹⁸ Ibid., s. 309.

¹⁹ Ibid., s. 320–321.

När det gäller professionaliseringen av personal utsänd utomlands berörs denna forskning istället av dels Tim Hedley. Han beskriver förändringen för militärattachéer under åren 1900–1919 i Europa.²⁰ De går här från att vara observatörer till att få mer aktiva roller. Rekryteringen för dessa officerare förändras liksom den övergripande officersrekryteringen. Att premiera erfarenheter från utlandstjänst gick efter hand till att handla om utbildning. Parallellt förändrades också användandet av militärattachéer och deras arbetssätt. Observatörsrollen gick till att bli mer diplomatisk och underrättelsefokuserad. Ett mer svenskt perspektiv ges av Gunnar Åselius som undersökte förändringen av svenska militärattachéer i Sankt Petersburg under samma tidsperiod.²¹ Han nämner liksom Hedley att attachéernas tjänsteroller utökades²², professionaliseringen begränsades dock delvis av prestige och hierarkiska förhållanden.²³ Åselius och Hedley är däremot båda samstämmiga i att militärattachérollen förändrades med professionaliseringen. Åselius pekar mer mot en förändring till att mer ha en underrättelsefunktion och Hedley en diplomatisk funktion. Något som vidare pekar på att vissa attachéer hade en mer diplomatisk roll, skriver Diane E Cooper om. Detta specifikt under det spansk-amerikanska kriget där USA:s militärattaché i Spanien skildras. Han verkade där i en stor diplomatisk roll.²⁴ Även här är det okänt vad de svenska rapportörerna hade för roll i kriget eller vad de skrev om.

Analys av andra länders militära förmågor

Den sista forskningen som är av intresse är hur militärer betraktar och analyserar andra länders försvarsförmågor. Piotr Wawrzeński har med sin bok *Med polska ögon: försvarsförmåga och hotbilder kring Östersjön i polsk militärrapportering 1919–1939*

---

²⁰ Hadley, Tim, Kennedy, Greg (red.), "The development of the role of the Military Attaché, 1900–1919", *Defense engagement since 1900: global lessons in soft power*, University Press of Kansas, Lawrence, Kansas, 2020.

²¹ Åselius, Gunnar, 'Militärattachéerna i S:t Petersburg: en undersökning av det svenska underrättelseväsendets professionalisering 1885–1917', *Militärhistorisk tidskrift.*, 1990, s. 7–44.

²² Ibid., s. 32.

²³ Ibid., s. 34.

²⁴ Cooper i Bradford (red.), 1993, kapitlet "Diplomat and Naval Intelligence officer: The Duties of Lt. George L. Dyer, U.S. Naval Attaché to Spain".

undersökt polsk militärrapportering i Sverige, Finland och Estland.²⁵ Polackernas rapportering om de andra länderna var en del av grunden för deras nationella säkerhetsarbete. Han visar på förhållandena för de utsända rapportörerna samt vad den säkerhetsmässiga bilden var av grannländerna. Hans resultat visar att mycket av det de polska observatörerna beskrev, i stor utsträckning var uttryck för egna polska föreställningar. Han påpekar bland annat i boken, att vid studier av reseberättelser finns lika mycket information om betraktarens samhälle som det samhälle som skildras.²⁶ Han använder sig av Robert Jervis teorier om hur information filtreras, ändras och förvrängs av den egna självbilden samt menar att fallet var sådant i de polska försvarsförmågeanalyserna.²⁷ Han visar således på att felaktiga beslut kan antagas eller att information missas då militära analyser gör med ett sådant filter.

Forskningsluckor

Sammanfattningsvis är de berörda forskningsområdena relevanta vid betraktandet av de svenska källorna Bendz, Wester och Dahlgren. Det synliggörs att det finns forskningsluckor inom dessa områden där en studie av källorna skulle kunna tillföra ny kunskap. Initialt saknas det forskning kring svenska militära skrivelser från det spanska-amerikanska kriget. Det är i huvudsak okänt vad som var rapportörernas syfte, roller, vad de rapporterade om och vilka analyser de gjorde. Utöver detta också om de var influerade av de militära tankarna, försvarsdebatten samt den pågående förändringen som det svenska försvaret genomgick? Slutligen bör detta också ses med hänsyn till den forskning som finns kring hur utsända militärer analyserar andra länders försvarsförmågor.

1.3 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka vad de svenska författarna till källorna förmedlade från kriget, och i denna återgivning se om de var influerade av en egen självbild. Samt om denna självbild överensstämmer, med de för tiden cirkulerande militära idéerna och de avvägningsfrågor som förekom i den svenska försvarsdebatten.

---

²⁵ Wawrzeński, Piotr, *Med polska ögon: försvarsförmåga och hotbilder kring Östersjön i polsk militärrapportering 1919–1939*, Nordic Academic Press, Lund, 2020, s. 19.

²⁶ *Ibid.*, s. 19.

²⁷ *Ibid.*, s. 216.

1.4 Frågeställning

För att nå syftet bör mer specifika frågor ställas. Den första gäller innehållet av vad källorna förmedlade. Således, vad det var källorna rapporterade om till den svenska militära sfären? Detta gäller både vilken typ av information de skrev om samt hur rapporteringen var avgränsad. Därefter förflyttas frågan till vad de faktiskt skrev. Mer specifik, vilket fokus är det källorna har när de beskriver konflikten? Det är här intressant att se på vilken militär analysnivå de lägger sig. Hade analyserna ett taktiskt, operationellt och strategiskt perspektiv? Vidare så bör det undersökas vilka specifika militära slutsatser de också drog av kriget? Svaren på dessa frågor från de olika källorna bör sen ställas mot varandra för jämförelse. Detta för att se om de är samstämmiga i vad de förmedlar, analyserar och drar för slutsatser. Skillnader och likheter här kan bero på vad de hade för instruktioner, tillvägagångsätt och vilken typ av utbildning de hade. Det bör också slutligen visa på om de alla var påverkade i sin analys av en egen självbild. Vilket kan gå att härledas till teorierna om vilka influenser som var närvarande från dåtidens militära tänkande och försvarsdebatt. Frågeställningen sammanfattas i följande två frågor:

Vilken information och vilket fokus var det de svenska källorna förmedlade av konflikten?

Vilka influenser går det att se i de analyser som svenskarna gör av kriget?

1.5 Teori

Undersökningen kommer stödja sig på flera teorier, dessa har berörts i den nämnda tidigare forskningen. Källorna kom till under en tidsperiod då det militära tänkandet och dess skriftproduktion utvecklades på ett aldrig tidigare skådat vis.²⁸ Ericson Wolke beskriver att Sverige till stor del var influerat av Tyskland. När det gäller internationella militära författare kan de som influerade Sverige under perioden 1870–1920 begränsas till tre stycken; Alfred Thayer Mahan, Antoine-Henri Jomini och Carl von Clausewitz.²⁹ Mahans sjökrigsteorier består i hur en nation bäst använder sin

---

²⁸ Ericson Wolke, 2007, s. 274.

²⁹ Ibid., s. 285.

flotta, bland annat att denna bara genom att existera kan påverka en motståndare. Jominis ideér var ofta generella och förespråkade kraftsamling och massa för att besegra fienden. Clausewitz å andra sidan hade mer ideér om att krig var föränderligt då det var en förlängning av politiken. Vidare skriver Ericson Wolke att Mahans ideér var de mest inflytelserika i Sverige under denna tid. Denna teori om att dessa hade störst inflytande kommer att undersökas i analysen av källorna. Specifikt då Mahans teorier, hans fysiska närvaro och beslut var en del i det spansk-amerikanska kriget.

En annan teori som kommer användas är den av Hans Holmén; att den svenska försvarsdebatten under denna tid till stor del handlade om försvaret mot en invasion från öster, samt hur fördelningen mellan land och sjöförsvaret skulle uppdelas och hur sjökrigföringen skulle föras. Avvägningsfrågorna gällde specifikt scenarion som förekom i det spansk-amerikanska kriget såsom: Sjökrigföring, invasion, handelsblockad, anfall- eller försvarsstrategi samt operationsfördelningar mellan land kontra sjöstridskrafter. Denna teori tillsammans med teorierna för militärt tänkande beskrivna av Ericson Wolke kommer användas för att analysera källornas innehåll. Det är genom att se på influenser av dessa i källornas innehåll och analyser. På så vis kan källorna knytas till det svenska och internationella militära tänkandet för tiden.

Utöver detta kommer teorin av Piotr Wawrzeński användas. Den är en sorts förlängning av Robert Jervis teori som beskriver hur observationer och analyser av försvarsförmågor påverkas och förvrängs av deras nationella och egna förställningar i en så kallad självbild³⁰. Det de skriver befästs således inte i vad de observerar utan reflekterar något om dem själva. Observationer består däremot inte enbart av självberättelser, utan det fungerar mer som ett filter och förändrar den bild de beskriver. Denna teori kommer användas vid analysen av främst källornas egna dragna militära slutsatser av konflikten. Detta bör framkomma inte minst då källornas militära slutsatser ställs mot varandra. Således kan denna teori utmärka vad de var influerade av i sin rapportering av konflikten.

---

³⁰ Wawrzeński, 2020, s. 19.

1.6 Metod

Metoden är utformad för att ta reda på vad de militära författarna i källorna förmedlar och att kvalitativt analysera detta. Detta görs först genom att granska källornas innehåll. Innehållet redovisas, analyseras och jämförs mellan källorna. Ett resonemang görs också över författarnas förutsättningar för innehållets tillkomst. Därefter delas källornas språkliga innehåll kvalitativt upp utefter flera gemensamma teman. Dessa tematiska indelningar görs kvalitativt då dessa är utmärkande fokus bland författarna. Detta görs för att källorna är oklara i sina metoder och vad de själva vill förmedla. Uppdelningen görs även för att underlätta en analys mot det teoretiska ramverket. Specifikt här görs uppdelningen mellan taktik, operationer och strategi för att analysera vilken militär nivå författarna själva analyserar på. Det tematiska innehållet jämförs därefter mellan källorna och analyseras kvalitativt och med teorierna som grund. Slutligen presenteras källornas egna mer explicita militära slutsatser. Dessa tas från både deras omnämmanden av militära aspekter samt de gånger de av egen utsago skriver att det är militära lärdomar eller erfarenheter. Även här jämförs källorna med varandra samt analyseras utifrån teorierna och tidigare forskning.

I analysarbetet eftersöks förekomster av specifika influenser av författarna. Dessa tas ut från deras innehåll, fokus och militära slutsatser. Detta grundas i vilka aspekter av kriget de har lagt sina tyngdpunkter på. Specifikt tydlighet av influenser bör ses när specifika egenskaper och aspekter av kriget tillskrivs något som inte stämmer med vad som är känt av kriget. Författarnas specifika vinkel analyseras utifrån teorin av Wawrzeniuk och Jervis, att de är påverkade av sin egen självbild och utgångspunkter. I denna självbild undersöks sedan efter kopplingar till dels de militära tankar av Ericson Wolke att det militära tänkandet och skriftproduktionen här var väldigt stor. Samt om det finns kopplingar till de militära tänkarna Jomini, Clausewitz och Mahan. Dels undersöks också om det finns en koppling till de specifika försvarsfrågor som vid tidpunkten var viktiga för Sverige. Analysen gör också i förhållande till det som nu är känt av vilka händelser egenskaper som är förknippade med det spansk-amerikanska kriget. Summering och avslutande diskussion följer undersökningen för att kunna svara på frågeställningen.

1.7 Avgränsningar

Undersökningen avgränsas till de tre valda källorna och deras rapporter. Bilagorna som följer med Westers rapport nämns som en del av innehållet men granskas inte specifikt. Detsamma gäller för den stora mängden siffror och kartor i källorna. Dessa är en del av undersökningen men siffrorna i sig har inte granskats. Det är källornas fokus och deras analyser som ligger till huvudfokus för undersökningen. Utanför undersökningen är också författarnas motiveringar och om de senare gjorde eventuella korrigeringar. Undersökningen om författarna avgränsas således till det som är beskrivet i källorna.

1.8 Källor och källkritik

Källorna för detta arbete är skapade av tre författare. Den första källan är reserapporten gjord av arméofficer Georg Bendz.³¹ Detta var Sveriges reserapportör i Spanien under kriget och besökte Santiagoregionen efter striderna. Denna källa består enbart av ett fåtal sidor lång rapport. Den är väldigt liten i omfattning och textinnehåll i jämförelse med de andra källorna. På grund av detta så förekommer Bendz naturligt mycket mindre i undersökningen. Den andra författaren är Arvid Wester, kapten vid generalstaben. Han var tillika Sveriges andra reserapportör. Detta i USA, och han var med de amerikanska styrkorna hela fälttåget, från avfärden i Tampa till kapitulationen av Santiago. Han reste även till Puerto Rico för att besöka befästningarna. Han har efterlämnat en stor mängd material från resan,³² varav majoriteten har utgjort materialet i hans bok. Boken är en del av källmaterialet även om den är nästan identisk med rapporten.³³ Skillnaderna består i att boken har ett nytt förord, samt att ett kapitel i rapporten om det amerikanska kustförsvaret här blivit uteslutet. Den sista källan är en bok, utgiven av Per Johan Dahlgren år 1899.³⁴ Dahlgren var en

---

³¹ G. M. Bendz: Spanien 1899. Generalstaben, Militärstatistiska avdelningen, Inkomna reserapporter SE/KrA/0200/012:Ö/E I b/31a.

³² A. M. Th. E. Wester: USA 1898. Generalstaben, Militärstatistiska avdelningen, Inkomna reserapporter SE/KrA/0200/012:Ö/E I b/30 b.

³³ Wester, Arvid M. Th. E., *Santiagofälttåget 1898*, Norstedt, Stockholm, 1901.

³⁴ Dahlgren, Per Johan, *Kriget emellan Spanien och Amerikas Förenta stater: sammandrag af rapporter*, Stockholm, 1899.

marinofficer stationerad i Washington under kriget. Hans bok kan sägas behandlar uteslutande sjöarenans del i kriget.

Äktheten i källorna kan betraktas som fullständig, rapporterna är stämplade av generalstaben. Även tidsmässigt ligger inkommandet och publikationerna nära kriget i tid. Det finns inget tydligt beroendeproblem i dem heller. Värt att nämna är att Wester nämner Dahlgrens verk i sin bok, de skriver däremot i huvudsak om olika delar av kriget vilket kan ses i undersökningskapitlet. Genom Westers närvarande vid striderna kan han betraktas som en förstahandskälla till själva händelserna. Däremot kan han själv omöjligt ha varit med överallt och inhämtat all information själv. Exempel av detta är sjöstriderna, både Cerveras nederlag i Santiagos inlopp samt de amerikanska skeppens strid mot det spanska kustartilleriet har egna kapitel. Wester måste således i viss mån ha läst och behandlat andras rapporter samt muntligen fått ta del av händelserna. Dahlgren och Bendz är i en viss utsträckning förstahandskällor då de är på plats i länderna under kriget. De bör dock betraktas som andrahandskällor då de märkbart har bearbetat rapporter från andra källor. De skriver ett fåtal gånger ut varifrån de har fått informationen men oftast har de inga hänvisningar till vad de fått sin information ifrån. Tendensen går det att hålla sig kritisk till. Både Bendz och Wester ville säkerligen att deras rapporter skulle vara till gagn för deras karriärer. Deras egna förehavanden är separat beskrivna i början av deras rapporter. Beträffande Dahlgren behövs det hållas i åtanke att han är sjöofficer vid granskandet. Alla källor blir för denna uppsats förstahandskällor då det är deras material som ligger till grund för forskningen. Källorna analyseras utefter vad de innehåller. Att författarna i källorna omskrivit rapporter är mindre relevant då de i någon mån bearbetat rapporterna och valt ut dem selektivt. Selektiviteten blir således en del av deras rapport.

2. Undersökning

2.1 Källornas innehåll

För att undersöka hur författarna av källorna var påverkade, vilka tankar och information de ville förmedla samt ansågs vara viktiga, analyseras här inledande deras innehåll och vad deras material från kriget bestod av. Bendz rapport innehåller först en skrivelse till konungen där han redogör han för sin resa. Därefter lämnar han en översikt av spanska krigskrafternas indelat på tre punkter, deras organisation, deras utrustning och deras beskaffenhet. Därefter redogör han vilka stridskrafter Spanien hade till sjöss, hur kustförsvaret såg ut i det spanska hemlandet, också hur dessa såg ut runt Santiago samt på Puerto Rico. Han beskriver också de geografiska förhållandena på Kuba och Puerto Rico samt kort de operationer som genomfördes där. Han avslutar sedan sin rapport med lite egna slutsatser.

Westers efterlämnade material på riksarkivet är väldigt omfattande och består av:

- En personlig redogörelse över hans resa, hans uppdrag och vad han gjorde. En mängd kartor på både spanska, tyska och på engelska.
- Flera amerikanska militära manualer så kallade "Drill regulations". Även olika rapporter från den amerikanska militären, bland annat förlustrapporter.
- Bruksanvisningar och ritningar över kanoner och militär teknik som användes. Majoriteten av dessa berör främst information om kustartilleri. Exempelvis finns ett tidskriftsexemplar av *Scientific american Coast defence supplement 1898* med bland rapporterna.
- Egenritade marschvägar och skisser över militära fortifikationer, skyttegravar, fartyg och dylikt.

- Slutligen och inte minst återfinns själva rapporten som består av flera kapitel. Det är denna som nästan helt rakt av omvandlats till hans bok som gavs ut 1901³⁵.

Westers bok innehåller ett nytt förord som ej återfinns i rapporten. Boken inleds sedan med att beskriva krigsutbrottet och dess orsaker. Sedan en genomgång av styrkorna på den amerikanska respektive spanska sidan och en beskrivning av sjöoperationerna. Därefter följer kapitlen detaljrikt och kronologiskt den så kallade *Santiagoexpeditionen*. Detta ifrån dess beslutande och ilastningen i Tampa till landstigningen och striderna på Kuba. Den avslutas med kapitulationen av Santiago. Mellan dessa kapitel finns kapitel som är detaljerade redogörelser över specifika militära aspekter. Såsom transportflottans anskaffning och inredning, försvarsanordningarna i Santiagoprovinsen, operationsplaner, marschmanövrar, styrkornas grupperingar och amerikansk beväpning, ammunition, bespisning, sjukvårds och fältingenjörstruppernas utformning. Striderna har fått egna kapitel och utmärkande här är att sjöstrider beskrivs även om Wester omöjligt kan ha varit med på dessa. Speciellt Cerveras nederlag som skedde oväntat och plötsligt under belägringen. Bilagor finns också i boken, vilka är några av de tabeller, ordrar och kartor som återfinns med rapporten på riksarkivet. Det är fortfarande en riklig mängd data som återfinns i bilagorna. Westers rapport tillsammans med hans bok är den största källan sett materialmässigt.³⁶ Att Westers bok är i kronologisk ordning, där han beskriver varje del av fälttåget förefaller sig naturligt då han skrev boken allteftersom han genomgick sin resa. Det är inte en självbeskrivande text utan han går igenom händelserna opersonligt och militärt sakligt. Han beskriver löpande i texten förhållanden när det gäller terräng, väder, manskap och djur. Bestyckning av fartyg, artilleri och manskap. Fartygens segelordning, truppformationer och slutligen händelser och stridigheter. Dessa kompletteras löpande med kartor, listor för truppernas sammansättning, ilastningstabeller, order och innehållslistor över materielen.

---

³⁵ Wester, Arvid M. Th. E., *Santiagofälttåget 1898*, Norstedt, Stockholm, 1901.

³⁶ Rapporten är inte numrerad men hans bok *Santiagofälttåget 1898* är på drygt 350 sidor.

Dahlgrens bok är likt Westers kronologisk och berör de skeendena i kriget. Det är däremot enbart den marina aspekten av kriget boken berör, både gällande de olika slagen och operationerna samt de tabeller som följer med boken. Dahlgren har liksom Wester kapitel med instick i olika ämnen. Dahlgren börjar med exempelvis med en djupdykning i Maine-katastrofen när han redogör för anledningar till kriget. Han går även in på befälsordningarna i operationerna. Specifikt för Dahlgren är att han har en väldigt operationsmässig uppdelning. Detta ses inte minst i hans kapitel om jakten på Cerveras eskader då denna färdades mot Kuba. Något speciellt för Dahlgren är också att han har ett helt kapitel tillägnat erfarenheter och lärdomar från kriget. Gemensamt med Bendz och Wester är mängden bilagor innehållande data i form av tabeller och kartor.

Det som initialt bör belysas är det enorma omfång av material som skiljer Bendz från Wester åt. Då de hade i princip samma uppdrag skiljer de sig åt väsentligt i mängden material de producerade. Då Bendz rapport är av en sammanfattande rapport, kan detta jämföras med Westers som är skriven för varje specifik operation med mängder av detaljer. Liknande är Dahlgrens bok som gavs ut 1899, ett år efter kriget, som löpande anger datum och vilka händelser som utspelade sig på dessa datum. Dahlgrens bok är också av mycket större omfång än Bendz. Detta visar på att det inte fanns några gemensamma tankegångar eller formalia för hur rapportering och analyser från militära operationer skulle ske. Värt att notera är att Westers bok och rapport bör ses som en dokumentation av en specifik del utav kriget. Specifikt de amerikanska truppernas fälttåg och erövring av Santiago de Cuba. Även om fälttåget kan argumenteras vara den viktigaste delen i kriget är det dock enbart en del av stridigheterna. Den enda sjöstriden som beskrivs är den utanför Santiago. Sjöstriderna i Dahlgrens bok är däremot väl beskrivna. Liknande beskriver Dahlgren inga markstrider mer än att han nämner dem. Här kan utläsas att vissa markstrider ej beskrivna i källorna från rapportörerna, så som dem vid Guantanamo, Manilla, Puerto Rico samt de som utkämpades av de kubanska självständighetskämparna. Expeditionsstyrkan för Manilla och dess fältslag nämns enbart kort.³⁷ Det är också först vid genomläsning av Dahlgrens bok som det förstås att han enbart är intresserad

---

³⁷ Wester, 1901, en förekomst finns på s. 29.

av sjökrigsaspekten. Detta kan såklart ha att göra med att han vid tiden är kommandörkapten av andra graden. Men kan han vara medveten om att Wester och Bendz rapporterar om kriget ur arméns aspekt? Det är mycket troligt att han var medveten om Westers rapport. Dels då Wester först skickades till Washington innan han fortsatte till Tampa. Dahlgren nämns också i Westers bok så det är troligt att Dahlgren har kännedom om Wester. Ändå tycks det vara outtalat att en officer inom marinen inte skriver om markstrider. Detta med tanke på titeln: *Kriget emellan Spanien och Amerikas förenta stater, sammandrag af rapporter*. Det är möjligt att den stora sprickan mellan flotta och armé syns här. Holmén har även visat att armén vid denna tid var den främsta försvarsgrenen.³⁸

Innehållsmässigt skall det summeras att både Westers bok och rapport tillsammans med Dahlgrens bok inte är en komplett summering av kriget, utan enbart en del av det. Slutsatsen man kan dra av detta är att reserapportörernas funktion var att rapportera enbart delar av kriget. Det viktiga för generalstaben bör således varit krigsvetandet i detalj. Inte själva helheten av konflikten. Det är också möjligt att vikten lades på att få in så mycket detaljerad information som var möjligt. Att Wester däremot ramar in sin rapport med detta fälttåg och inte ger någon omfattande konklusion kan visa på en syn att vilja se krigsföringen i detta format; Som ett fälttåg som med flottan till hjälp invaderade ett land sjövägen för att till slut vinna kriget. Detta är tydligt intressant ur den svenska försvarsdebattens synvinkel. Det är också värt att nämnas att hans sista kapitel om det amerikanska kustförsvaret togs bort i bokformen av rapporten vilket kan styrka denna tes. En mer ingående analys om detta görs när källornas fokus analyseras.

Rapportörernas förutsättningar

När källornas innehåll granskas är det relevant att se på rapportörernas förutsättningar. Detta då det har konsekvenser för deras innehåll. Då ingående forskning om författarna ligger utanför denna uppsats går det ändå att utläsa viss information ifrån deras rapporter. När det gäller Bendz kortare rapport beklagar han sig över att de spanska myndigheterna inte varit behjälpliga, vare sig med hans resa

---

³⁸ Holmén, 1985, s. 52.

till Västindien eller i största allmänhet med information. Detta kan delvis förklara skillnaden i storleken på rapporterna. Bristen på information från den spanska sidan som Bendz talar om, styrks i de andra källorna.³⁹ Tillkortakommandet av mindre information från den spanska sidan kan sägas finnas än idag när det gäller dagens forskning. Forskningen kring den amerikanska sidan av kriget är överväldigande större än det som finns kring de spanska operationerna. Det skulle kunna förklaras med att Spanien redan var i krig och deras åtgärder och beslut i kriget mot amerikanerna är mycket färre.⁴⁰ Om Bendz i efterhand skulle kunna kritiseras för något är det att han inte tog hjälp av andra utsända rapportörer från andra länder. Dels var USA:s militärattaché i landet vilken var väldigt viktig ur underrättelsesynpunkt.⁴¹ Utbyte av information mellan utsända var också något som var förekommande bland utländska rapportörer.⁴² Detta är något som Wester själv nämner i sin inledande beskrivning, att han under resan färdats med andra länders reserapportörer.⁴³ Återigen syns det alltså här skillnader mellan rapportörerna.

2.2 Källornas fokus

Här undersöks nu kvalitativt det som faktiskt står i källorna. Det skall klargöras att författarna anser att sina verk skall bidra med kunskap till den militärteoretiska sfären. Dahlgren har ett helt kapitel om enbart slutsatser. Wester börjar i sin inledning att säga att Santiagofälttåget är tilltalande intressant då en numerisk underlägsen styrka segrar trots många svårigheter.⁴⁴ Hur ville då källorna förmedla denna kunskap? Var det enbart genom de stycken med slutsatser som de ville delge deras lärdomar? Författarna skiljer sig stort i detta. När det kommer till Bendz är det sista han nämner i sin rapport några militära slutsatser. Förutom detta innehåller inte hans rapport mycket till egen analys, hans kortare uttalanden mot slutet beskrivs senare.

---

³⁹ Dahlgren, 1899, s. 21.

⁴⁰ Amerikanerna gjorde stora organisatoriska förändringar i och med kriget, se exempelvis Smith, 1994.

⁴¹ Diane E. Cooper i Bradford (red.), 1993, kapitel 1.

⁴² Hadley i Kennedy (red.), 2020, kapitlet "The development of the role of the Military Attaché, 1900–1919".

⁴³ Wester, 1898, den inledande skrivelsen.

⁴⁴ Wester, 1901, förord.

Majoriteten av innehållet för hans rapportering är väldigt saklig, nämligen rena fakta om de militära resurserna. Detta såsom organisationens och truppernas utformning, även skeppen och fortifikationerna. Det är möjligt att han redovisade den informationen han kom över. Det finns däremot slutsatser att dra över det korta innehåll Bendz rapporterade om. Det bör sägas att han hade möjlighet att gjort fler resonemang, exempelvis genom fler analyser eller reflekterat kring den spanska regeringen inställning till hans militära rapportering. Hans få analyser ställt mot rapporteringen av mängden data, är något han inte är ensam om bland källorna. I kontrast till Bendz, kommer de slutsatser och egna analyser som Wester gör slumpmässigt och flytande i texten. Detta kan visa på att förväntningen av reserapportörerna var att främst förmedla information. Trots Westers förord i boken och det förord som följde hans rapport är hans syfte inte helt tydligt. Dahlgren skiljer sig för övrigt från de andra källorna i att han tycks ha valt ut ett antal rapporter där han stundvis återger sina personliga åsikter. Han har en mycket mer tematisk uppdelning i boken än Westers kronologiska och ser bredare på operationerna. Han återger krigets operationer till sjöss mycket mer omfattande, till skillnad från Westers avgränsning. Han gör också en analys av händelserna i större utsträckning än Bendz och Wester. De två reserapportörerna återger information medan Dahlgren i större utsträckning analyserar. Det bör däremot påpekas att Dahlgrens analyser fortfarande är rätt sparsamma. Det är fortfarande händelserna i kriget han främst tycks vilja skildra. Dahlgrens sista kapitel med erfarenheter visar dock på att han specificerat några lärdomar han vill förmedla om kriget. Dessa behandlas senare, men för att se vilka aspekter författarna ville fokusera och förmedla kommer nu redogöras vad författarna till huvuddel skriver om.

Fokus på data och teknik

Vid en genomgång av källorna är det tydligt att de alla har ett stort fokus på det vi modernt skulle kalla data. Förutom bilagorna som innehåller mängder av tabeller, ritningar och kartor, återkommer siffror, tabeller och kartor i texten. Siffrorna är oftast datum eller mått av olika slag. Det är återkommande hos alla tre källförfattarna. För en modern läsare, även med vana av att läsa militära rapporter är detta faktum väldigt slående. Tidsangivelser, kartor och distanser som i och för sig är en självklar del för militärer däremot känns går in absurdum vid genomläsning av källorna. Exempelvis

beskriver Wester lasten på *en av de flera* till Santiago anländande båtarna som hade trängt igenom blockaden på följande vis: ”En spansk ångare tillförde dessutom hären den 25 april 150 stycken boskap, samt af mjöl 13,000, af ärter 149,000, af ris 197,000, af bönor 79,000 och af vin 96,000 portioner.”⁴⁵ Det är slående åtminstone vid genomgång av Westers material att han tycks ha samlat på sig och skrivit ner all data han kom över. Detta samtidigt som han inte anger något syfte eller ger någon kommentar till majoriteten av den data han skriver om. Anledningarna till detta kan vara många. Det kan vara en konsekvens av tidens skrivspråk, men det kan också vara en konsekvens av att författarna översatt och skrivit om rapporter de gått igenom. Dahlgren beskriver till exempel sänkningen av skeppet *Furor* på följande vis: ”.. Fartyget var alldeles upprifvet af granatelden och var derjemte häftigt brinnande. Efter det åtskilliga explosioner ombord eget rum, lyfte sig förskeppet ungefär 45° öfver vattnet och fartyget sjönk plötsligt på djupt vatten kl. omkr. 11,30”⁴⁶ Tillika är Bendz beskrivningar av de spanska styrkorna, kustförsvaret och organisationen är i nästan entydigt tekniskt beskrivna. Även om fallet är sådant att författarna vidarebefordrat rapporter, är frågan om vad denna data kunde användas till av läsaren mer än att fungera som ett uppslagsverk. I Westers bok är det vanligt att det förekommer 20 olika siffror löpande i texten på en sida. Det finns ingen läsare som kan ta till sig alla dessa siffror. Då också ingen kommentar ges är det troligt att detta material militärt skulle bearbetas. Samtidigt kan det för åtminstone Dahlgren sägas att han är en författare som har gjort en bearbetning. Trots detta återfinns det i hans bok mängder av data.

I samspel med all denna data och siffror finns beskrivningar av de tekniker som användes under kriget. Det talas inte bara om fartygens utformning men även tekniker för logistik. Wester beskriver ofta hur amerikanerna löste logistiska problem:

Ett af ingeniörkompanierna utvigade dessutom den föst anlagda landningsbryggan vid Siboney med tillhjälp af handräckning ur 33.

---

⁴⁵ Wester, 1901, s. 89.

⁴⁶ Dahlgren, 1899, s. 118.

Michigan IVR., så att densamma fick en längd af 10m. och nådde ut på omkring 2m. vattendjup.⁴⁷

Detta ska ses i samband med att minst hälften av de lärdomar Dahlgrens drar från kriget är av teknisk karaktär. Det tekniska fokuset syns speciellt då han i slutsatserna tar upp flera teknikslag som **inte användes i kriget**; ”Instrument för afståndsmätning funno föga användning såväl vid Santiago som vid Manilla och de som användes kommo lätt i olag.”⁴⁸ Detta teknikfokus är förståeligt då tekniken under dessa år var under extrem utveckling.⁴⁹ Men är det möjligt att detta fokus förblindade rapportörerna, då de i så stor utsträckning tillskrev tekniken avgörande för utgången av striderna. Detta bör tas i åtanke när vi senare ser på författarnas militära slutsatser. Ett skäl till att denna period var det som Ericson Wolke beskriver den tid av de högs producerande militära skrifter kan bero på att det var mycket data och beskrivning av teknik skulle beskrivas. Utesluts mycket av data, teknikbeskrivningarna, och beskrivningarna av händelserna återstår analyserna, som i dessa källors fall utgör en mycket begränsad del. Det finns spår av en ovisshet när typen av data och teknik granskas. Det är en oerhörd bredd på typen av mått och nummer som förekommer. En slutsats som skulle kunna dras av detta är att det fanns en osäkerhet i vilka egenskaper som var viktiga att dokumentera. Frågorna som återstår är vad skulle göras med all denna data och vem skulle ha användning för den? En annan fråga är också om inte detta fokus på data och teknik var en del av deras självbild. Samt att detta gjorde att resonemang och lärdomar missades.

Fokus på kustförsvar

Ett genomgående tema för fokus hos alla de tre författarna är beskrivningen av ländernas kustförsvar. Det beskrevs hur detta var utformat på både den spanska, amerikanska samt kubanska sidan. Dahlgren betonar även kustförsvaret i sina slutsatser och säger att det kunde använts bättre av spanjorerna. I övrigt säger han att det spanska militära huvudfelet i striden i Manilla var att gå i strid och verka som en

---

⁴⁷ Wester, 1901, s. 158.

⁴⁸ Dahlgren, 1899, s. 193.

⁴⁹ Se exempelvis Ericson Wolke, 2007, s. 270.

förlängning av kustförsvaret.⁵⁰ Han talar även teoretiskt om hur USA skulle ha använt sitt vid ett anfall från Cerveras eskader.⁵¹ Han har dock inte med några ritningar över det i sin bok. Ritningar står istället Bendz och Wester för. Möjligtvis kan detta tyda på att kustförsvaret är viktigare för armen än för marinen. Något som också gör detta till ett självklart fokus är att det specifikt var en del av Westers order att rapportera om just kustförvarsanläggningarna, vilket han skriver i sin inledande redogörelse. Med tanke på detta är det märkligt att hans kapitel om just detta togs bort från boken. Möjligtvis var detta för känsligt att ge ut i bokform, speciellt med tanke på att alla andra sorters ritningar gick till publikation. Som sagt innehöll också delar av Bendz rapport beskrivningar av kustförsvaret. Rapporten i hans fall nådde dock aldrig längre än inlämnandet till generalstaben. Det går ändå att se att vikten av kustförsvaret var tydligt för Sverige. Detta överensstämmer med Holméns forskning att en av de heta försvarsfrågorna var den om det fasta kustförsvaret.⁵² Dock återfinns det i källorna ingen specifik analys av just vikten av kustförsvaret i kriget. Kustförsvaret hade skall sägas ingen större effekt vid sjöstriderna i kriget mer än att hålla amerikanerna på avstånd. Dels under själva blockaden av Kuba, samt vid sjöstriderna. I striderna var deras verkan obetydlig. Kustförsvarets infinnande gjorde däremot att och landstigningar behövdes sättas in för att bekämpa Cerveras eskader i Santiagos hamn. Problemet kvarstår dock att förutom Dahlgrens kortare utlägg om hur kustförsvaret skall användas görs inte någon större analys av detta, trots mängden beskrivningar av dem.

Fokus på befälsansvar samt uppdelningen mellan flotta och armé

Under kriget är det vida känt att USA led av flertalet personkonflikter bland högre befäl.⁵³ Det blev inte minst tydligt under belägringen av Santiago de Cuba då flottan och armen hade stora problem att samarbeta. Denna splittring undgår inte Wester som är i centrum för dess konsekvenser, han gör däremot inga analyser av det.⁵⁴ Dahlgren

---

⁵⁰ Dahlgren, 1899, s. 51.

⁵¹ Ibid., s. 179.

⁵² Holmen, 1985, s. 66–67.

⁵³ Dawson III i Bradford (red.), 1993, kaptitel "William T. Sampson and Santiago: Blockade, Victory, and Controversy", även i Smith, 1994, s. 212.

⁵⁴ Wester, 1901, s. 245–246.

observerar samma splittring.⁵⁵ Han reflekterar däremot över detta, och återkommer till dem i erfarenheterna han drar från kriget: ”Ett enkelt sätt att minska slitningar hade sannolikt varit, att Shafter, i egenskap af högste befälhavare för mot gemensamt mål samverkande sjö- och landstyrkor, hade i sin stab egt en representant för flottan.”⁵⁶ Dahlgren är speciell i att han har ett fokus på ansvarsfördelning. I hans skrivelser kring uppdelningen mellan armé och flotta som är så problemskapande i kriget, går Dahlgren så långt att han berömmar situationen vid Guantanamo där den amerikanska marinen för första gången används.⁵⁷ Han benämner också vikten av att låta flottan ha tillgång till landstridande trupper.⁵⁸ Avvägningen eller konkurrensen mellan vapengrenarna var också det tema som fick störst utrymme under perioden 1880-1905 enligt Hans Holmén.⁵⁹ Debatten och faktumet att flottan i huvudsak var underställd armén bör därför ej ha gått Dahlgren om intet. I sina resonemang är han dock väldigt försiktig i att fälla generella eller svenska uttalanden kring ämnet. Det är här viktigt att visa på Dahlgrens fäbless för ansvarsfördelning. Dels föreskriver han om än blygsamt, att det borde varit bäst att ge både Sampson och Cervera fria händer. Han gör sedan flera reflektioner kring hur begränsade befälhavare har varit av sina regeringar:

Sampson befann sig hela tiden inom regeringen i Washingtons räckvidd, hvaraf följde, att, ehuru regeringen flerfaldiga gånger uttryckte sin afsigt att icke inblanda sig uti sättet för operationernas ledning på krigsskådeplatsen, sådant icke kunde alldeles undvikas.⁶⁰

På detta blygsamma sätt reflekterar han över auktoriteten hos befälhavare. Det är möjligt att han är en del av den tidens tankar kring befälsansvaret som några år senare följs av Lars Tingsten som ger sin syn på uppdragstaktiken.⁶¹ Det är också möjligt att

---

⁵⁵ Dahlgren, 1899, s. 86.

⁵⁶ Ibid., s. 179.

⁵⁷ Shumilson i Bradford (red.), 1993, kapitlet “Marines in the Spanish-American War”.

⁵⁸ Dahlgren, 1899, s. 180.

⁵⁹ Holmén, 1985, s. 52.

⁶⁰ Dahlgren, 1899, s. 178.

⁶¹ Ericson Wolke, 2007, s. 304.

han tagit in nya intryck som han ville förmedla. Att flottan i Sverige var underställd armen kan ha varit något som han var influerad av.

Fokus på taktik

För att undersöka vad källornas fokus är det intressant att se var detta läggs utifrån de militära nivåerna av taktik, operationer och strategi. När det gäller var nivån på det militära fokuset ligger hos Wester och Dahlgren är det tydligt att det främst är det taktiska som beskrivs. Ett utdrag ur Westers beskrivning av striden vid El Caney lyder:

Vid 1.B. förblef I.B./I.22 i linien 700 m. från Matadere intill stridens slut och afgaf alltjämt en kraftig skytteeld. Till höger och något bakåt kvarlågo B.K/2. Mass. allt framgent overksamma. Till vänster arbetade sig I.8 omkring kl. 11 f. m. fram till inemot 500 m. från Yzquierdo samt kvarstod därefter härstädes i eldgivning intill stridens slut.”⁶²

Med denna taktiska detaljriktighet beskriver Wester alla strider han närvarade vid i sin bok. Detaljriktigheten kan jämföras med Dahlgren som vid sjöstriden utanför Santiago beskriver eldgivningen mot skeppet Teresa:

En av de första träffande granaterna antände akterskeppet, och då man försökte släcka elden, befanns en annan granat hafva afskurit den ofvan pansardäcket framdragna pump-rörledningen. Branden grep därför omkring sig och kunde icke dämpas.⁶³

Dahlgren beskriver ofta detaljer även om det inte är i lika stor utsträckning som Wester. Han är allmänt mer sammanfattande när det gäller striderna. Trots detta är det väldigt mycket detaljer som oftast får stå utan analys. Då dessa verk är sagda att kunna bidra till militära lärdomar och bidra till det samtida svenska tänkandet, går det att säga att källorna åtminstone på den taktiska nivån är sparsamma med denna

---

⁶² Wester, 1901, s. 184. Beteckningarna i citatet gäller trupper och platser, vilka finns beskrivna i hans bok.

⁶³ Dahlgren, 1899, s. 115.

kunskap. Detta blir mer tydligt när de författarnas slutsatser undersöks senare i uppsatsen. Källornas beskrivning av taktik bildar, precis som med beskrivningarna av data och teknik, sig till formen av ett uppslagsverk snarare än bearbetningar där slutsatser dragits. Det är såklart möjligt att dessa beskrivningar varit syftet för åtminstone Wester samt Bendz. Informationen skulle vidarebefordras för att senare behandlas av någon annan. Däremot så ska man minnas att alla författarna avgett egna analyser även om det är i varierande grad. Om källorna skulle analyseras och militär krigsvetenskaplig erfarenhet menades utvinnas; då ställs återigen frågan hur detaljgraden verkligen underlättade detta. Ofta hos Dahlgren och speciellt i fallet med Wester är det vid läsning svårt att få en större bild av det som sker. Det är först vid noggrann genomgång av alla detaljer och uppförande av egna skisser som man kan bilda sig en förståelse bild av striderna. Detta ses tydligt genom att läsning av nutida litteratur, som beskriver samma strider på ett mycket mer begripligt sätt.⁶⁴ Det skall sägas att det inte är det äldre språket i källorna som bidrar till detta. Utan det försvårande är de beskrivande detaljerna och förkortningar som skall läsas tillsammans med de tabeller och kartor författarna refererar till. Detta med den ofta totala avsaknaden av sammanfattande resonemang. Om ingen bearbetade materialet i detalj och på så sätt skapade sig en bild är frågan om detaljerna verkligen bidrog till de militära erfarenheterna. Annars gjorde detaljerna även här precis som mängden data och tekniska detaljer att det försvårade den militära förståelsen för händelserna.

Fokus på operationer och strategi

När det gäller författarnas fokusering på operationer skiljer Wester och Dahlgren sig åt. Wester beskriver operationerna som de fortlöper utan att större reflektera över dem. Han kommenterar striderna, men han reflekterar inte över det operationella. Det är möjligt att Wester inte tänker på kriget i former av operationer. Omfånget på Westers bok och att han själv beskriver de huvudsakliga stridigheterna i kriget som ett fälttåg kan antyda att han ser på krig i formen av avgörande strider. Wester tycks också vara oförstående till varför stridigheterna hamnar just vid Santiago: ”Däremot synes det långt gående förslaget, om hvad som skulle uträttas efter ett för så många skiften utsatt företag, som en expedition till Santiago, vara föga ändamålsenligt.”⁶⁵

---

⁶⁴ Smith, 1994, se exempelvis beskrivningen av striderna.

⁶⁵ Wester, 1901, s. 45–46.

Att landsättningen och stridigheterna hamnade i just Santiago var en konsekvens av Mahans tankar om krigsföring. Amerikanerna hade räknat med en seger om de bara kunde införskaffa sjöherravälde. Givetvis sågs också Cerveras eskader som ett hot mot den amerikanska handeln och kuststäder.⁶⁶ Att eliminera Spaniens möjlighet att verka till sjöss var deras främsta prioritet. De ville därför ha ett framtvingat och avgörande slag för att få Cerveras styrka ur spel. Då de hade misslyckats med att fånga honom vid inseglingen till Kuba och Cervera istället både blev fångad och befäste sig vid Santiago föll det sig naturligt att stridigheterna försattes till just här. Wester är dock införstådd med att landstigningen är för att tillintetgöra Cerveras eskader i Santiago. Utöver detta går det att nämna en av de fåtal gånger han lämnar synpunkter på operationernas utformning:

Mot detta sätt att planlägga landstigningen synas berättigade anmärkningar kunna framställas. Det förefaller som om flottan före general Shafter ankomst borde hafva utfört omsorgsfulla detaljrekognoseringar af hela kusten. Detta var lätt att göra under fartygartilleriernas eld. Dylik undersökning företogs emellertid endast väster om Santiago och utfördes först vid själfva landstigningen den 22 vid Siboney.⁶⁷

Även om Wester här har fel i sin analys,⁶⁸ visar detta på graden av hans analys. Resonemangen kring operationerna är små och sällsynta. Wester är en stark kontrast till Dahlgren som har flera resonemang kring operationerna. Dahlgren har synpunkter och förslag på hur dessa bättre skulle utförts. Exempelvis nämner han att spanjorerna vid striden av Manilla skulle styrt skeppen till öar vilket skulle dragit med sig de amerikanska skeppen. Dessa öar skulle således kunna ge dem en fördel taktiskt.⁶⁹ Det mest talande för hans fokus på operationer är kapitlet om jakten på Cervera. Faktum är att Dahlgren här redogör för något som blev en kontrovers redan under kriget och som grundade sig i ansvarsfördelningen mellan befälen. Detta resulterade i det

---

⁶⁶ Smith, 1994, s. 86.

⁶⁷ Wester, 1901, s. 99–100.

⁶⁸ Smith, 1994, s. 119–122. Smith beskriver hur Shafter valde plats för landstigningen.

⁶⁹ Dahlgren, 1899, s. 51.

misslyckadande att inte möta Cervera innan hann anlägga och ta skydd i Santiago. De militära beslut och ansvarsfrågan kring detta ämne är också något som forskats på in i modern tid.⁷⁰ Dahlgren gör all rätt i att ta upp denna händelse, han redogör för den och skriver dessutom en flera sidor lång analys. Han ger också sin syn på vad han ville skulle ha skett:

Sannolikt hade regeringen gjort klokast, om den lemnat Sampson allt i fartygsväg, som han kunde få, och låtit honom från Key West leda såväl spaningstjensten som öfvriga operationer, hvilka icke fodrade hans personliga närvaro.⁷¹

Här visas också återigen Dahlgrens intresse för befälsansvar. Men specifikt är att Dahlgren lägger ett mycket större fokus på analys av den operationella nivån än Wester.

För att se på det strategiska är det återigen främst Dahlgren som analyserar på den nivån. Även om hans bok ofta tar formen av upprädnad av händelser likt rapporter gör han i vissa kapitel flera långa analyser på strategisk nivå. Inte minst i hans kapitel om erfarenheter och lärdomar om kriget där han reflekterar kring både Spanien och USA:s andra strategiska alternativ. Delvis föreslår han att Spanien skulle gett Cervera fria händer handla på nedanstående vis:

Det enklaste tänkbara sätt, hvarigenom Cervera hade kunnat under någon längre tid fördröja nederlaget och hindra amerikanska landstigningsoperationer mot Cuba hade varit, att operera jemlikt »fleet in being«-principen vare sig från Canarieöarna eller annan lämplig plats, emellanåt stickande till sjöss på ett par dagar, såväl af skäl att missleda fienden som för att öfva sina besättningar.⁷²

Han föreslår således användandet av Mahans teorier, vilket fullt instämmer på det

---

⁷⁰ Langley i Bradford (red.), 1994, kapitlet "Windfield S. Schley and Santiago: A new look at an Old controversy".

⁷¹ Dahlgren, 1899, s. 79.

⁷² Ibid., s. 175.

Ericson Wolke menar är en av den mest inflytelserika militära teoretikern i Sverige för tiden.⁷³ Wester är inte alls i lika stor utsträckning analyserande på högre nivå som Dahlgren. Han beskriver mer de större skeendena utan att göra några större reflektioner. Han är också mycket mer dömande över krigets situationer. Följande skriver Wester exempelvis om upprinnelsen till krigsutbrottet:

I New York, - Förenta staternas huvudstad såväl i kommersiellt afseende som med hänsyn till tankelifvet inom nationen, beslöto nu de stora köpmansringarna att rycka Kuba från Spanien för att därpå skapa en lysande förvärfskälla. Ringarna tog pressen i sin sold.⁷⁴

Bendz som generellt är mycket kritisk till den spanska statens militär gör däremot enbart militära slutsatser som kan sägas ligga på strategisk nivå: Bland annat nämner han i sina slutord att armén i Kuba stred under stora svårigheter, samt mot en fiende som ständigt ville undvika avgörande strid. ”Man slogs ej längre för någon verklig idé, ty förlorandet av Cuba var för alla soldater endast en tidsfråga.”⁷⁵ Han beskriver också att Spanien led av brist på medel och en usel administration. Och menar att resultatet av detta blev förlamande och gav en dålig moral vilket sådde fröet till nederlaget. Författarna skiljer sig så i sin analys, både i rapporteringssättet samt analysnivå. Detta berodde troligtvis på att det inte fanns något specifikt format för rapporteringen och skillnader i utbildning. Detta kan visa på att den svenska professionaliseringsprocessen inte än var så långt gången, vilket är samstämmigt med den tidigare forskningen.⁷⁶

Fokus på soldaternas kvalité, moral och etik

Ett utmärkande drag är hos källorna är att de tillskriver en stor del av utgången av kriget till manskapets kvalité. Vad som menas med kvalité på soldaterna skiljer sig däremot mellan författarna. I Dahlgrens andra kapitel; *Mobiliseringsåtgärder*, är utbildning ett genomgående tema han reflekterar över på båda sidorna. Exempelvis

---

⁷³ Ericson Wolke, 2007, s. 285.

⁷⁴ Wester, 1901, s. 4.

⁷⁵ Bendz, 1899, rapporten.

⁷⁶ Se exempelvis Åselius, 1990.

nämner han kompetensen hos amerikanska marinofficerare, speciellt kanonkommendörer. I pressen säger han att kompetensen beskrivits som god. Men att de i fartygschefernas rapporter framställs de som undermåliga.⁷⁷ I hans rekommendationer påpekas utbildning som något som bör förbättras. Exempelvis säger han att Spanien hade undermålig personal och att den spanska regeringen borde kallat hem äldre skepp för att träna upp personal för de nyare skeppen.⁷⁸ Bendz talar också om spanjorernas dåliga utbildning i sin blygsamma rapport.

Wester betonar även han vikten av utbildning. I det avslutande kapitlet om striden vid El Caney skriver han:

Utbildningen, hvars nödvändighet okunnigheten så ofta velat ersätta med hänförelse och mod, erhöll vid El Caney ett nytt bevis på sin afgörande betydelse på slagfältet. Det visade sig ej nog att vara amerikan för att vara krigare. De utbildade volunteers stannade, så snart de nåddes af mauserelden, under det att de öfvade trupperna (regulars) på båda sidor om dem och i fullkomligt enahanda stridsläge fortfarande ryckte framåt.⁷⁹

Trots sina ord är skiljelinjen mellan mod, plikt och utbildning inte stor för Wester. Han fortsätter några rader ned på följande vis:

Men de vikande voro ej uppfostrade för striden. Deras pliktkänsla hade ej stärkts genom ingjutandet af en kraftfull soldatanda. De kände sig handfallet främmande för hvad de borde taga sig till. Bristen på uppamnad moralisk styrka förorsakade skrämsel, frånvaron af inlärdt mekaniskt kunnande föranledde förvirring. Och så veko de!⁸⁰

Faktum är att Wester i sin bok är generös med att beskriva modet hos soldaterna. Som i sin beskrivning av de spanska soldaterna vid El Caney:

---

⁷⁷ Dahlgren, 1899, s. 16.

⁷⁸ Ibid., s. 21.

⁷⁹ Wester, 1901, s. 200.

⁸⁰ Ibid., s. 200.

Hvad disciplinen och truppernas moraliska egenskaper beträffar, visade de sig å båda sidor som de bästa. Men särskilt lysande framträder det spanska hjältemodet. Mot en trettondubbel öfvermakt värjde sig den spanska styrkan.⁸¹

Han beskriver för övrigt den spanska inlandshären som överlägsen de amerikanska i organisation, utbildning och militär ståndpunkt.⁸² Detta är en märklig analys. Han är här fullt införstådd med att den spanska krigskassan är tom medan den amerikanska är raka motsatsen. Detta ska ses med kunskapen om att spansk militärtjänst på Kuba inte alls var populärt bland reguljära spanska soldater. Soldaterna på Kuba varför oftast rekryter från underklassen, hastigt utskickade med minimal utbildning och förberedelser.⁸³ Det finns skäl att betvivla Westers betoning på mod och utbildning som de viktigaste lärdomarna av dessa strider, vilka man skall ha i åtanke var oerhört blodiga. Troligtvis speglar denna analys mycket av Westers egen självbild. Hans varma åsikter om soldarens hjältemod gällde dock ej de inhemska kubanska soldater som stred för självständighet. Återkommande är han nedlåtande i sin beskrivning av dem. Här då han beskriver konsekvenserna av att anfälla Santiago: ”Härtill kan läggas, att toges staden under strid, skulle kubanerna inkomma i densamma och de kvarlämnade invånarna samt all egendom vara prisgifna åt deras skonslösa godtycke.”⁸⁴ En viss förståelse kan visas för Wester då amerikanerna också såg ner på Kubanerna. Kubanerna på östkusten var mörkare i hudfärg och fattigare än de i Havanna som den amerikanska pressen beskrivit.⁸⁵ Den tidigare spanska restriktionen på skjutvapen hade gjort att upprorsmännens vapen primärt var en machete.⁸⁶ Trots detta var kubanerna allierade samt en tillgång för USA i kriget. Amerikanerna ville dock inte ge kubanerna någon makt då det skulle tänkes förarga spanjorerna. Kubanernas stridsduglighet är dock Wester tveksam inför, till och med motsägelsefull:

---

⁸¹ Wester, 1901, s. 201.

⁸² Ibid., s. 14.

⁸³ Smith, 1994, s. 13.

⁸⁴ Wester, 1901, s. 308.

⁸⁵ Smith 1994, s. 128.

⁸⁶ Ibid., s. 12.

Insurgenterna voro högeligen missbelåtna med att de både vid kapitulationen och vid ordnanet af civilförvaltningen lämnades ur räkningen. Oaktadt sin ringa stridsduglighet hade de dock gjort nytta såsom kunskapare, hvarjemte de splittrat och bundit krafterna vid Soriano-Cristo och väster om Santiagobukten, fördröjt Escario och försvårat förbindelserna med Mazanillo, Holguin och Guantanamo. Emellertid torde den amerikanska regeringen både ur politisk och humanär synpunkt handlat särdeles klokt, då den icke släppte de högst tvifvelaktiga figurer, vilka fungerade som upprorsledare, till makten.⁸⁷

Det undgår för övrigt Westers analys att anledningen till Spaniens tömda krigskassa är det föregående kriget de utkämpat mot de kubanska rebellerna.

Dahlgren skiljer sig från Westers i att han främst talar om utbildning och enbart ett fåtal gånger skriver om mod. Den befälhavare Dahlgren bedömer personligen är Cervera: ”..Men sympatierna blekna något för denne amiral, hvilken aldrig upphör att klaga öfver sitt öfvergina läge, utan att vidtaga åtgärder för att förbättra det; som målar sitt blifvande öde i de svartaste färger...”⁸⁸ Dahlgren visar däremot upp andra reflektioner på kriget som skulle kunna härledas till en syn på rätt och fel. I hans första kapitel berör han anledningen till kriget, där han skriver flera sidor om utredningen av Maines explosion. Han har självfallet ett stort tekniskt fokus även i denna analys. Utredningen av explosionen av skeppet Maine visade sig inte bero på någon spansk attack, trots detta gav det däremot den amerikanska pressen ett sorts casus belli. Detta var däremot inte avgörande för krigsutbrottet, amerikanernas väg till krig gick genom deras ställda ultimatum till Spanien att kalla till eldupphör med kubanerna.⁸⁹ Det är intressant att Dahlgren i detalj går igenom utredningen i så stor utsträckning kring händelsen av Maines sänkning⁹⁰. Möjligtvis visade detta på en

---

⁸⁷ Wester, 1901, s. 317.

⁸⁸ Dahlgren, 1899, s. 142.

⁸⁹ Smith, 1994, s. 42.

⁹⁰ Dahlgren beskriver utredningen i större detalj än de i Smith, 1994, och författarna i Bradford (red.), 1993.

känsla att rätt och fel var viktigt. Vidare i kapitel 3 i sin redogör han för krigsmakternas proklamationer till parisdeklarationen 1856. Detta samt hur länderna förhöll sig till sjökrigsregler. Sjurättsliga frågor har inte allts nämnts i den förekommande nämnda forskningen om kriget. Litteraturen talar som längst om att USA konsekvent undvek filibusterexpeditioner mot den spanska blockaden av Kuba. Det är intressant att Dahlgren ägnar ett kapitel åt detta, speciellt då den enda kontroversen här tycks ha varit skillnader i kontrabandslistorna vid en handelsblockad. Dahlgren beskriver även den amerikanska inrikespolitiken gällande beslutet att gå i krig.⁹¹ Detta anser dock Dahlgren vara viktiga delar i hans skrivelser om kriget vilket kan tala för en specifik självbild.

2.3 Författarnas explicit uttalade militära erfarenheter

Här undersöks de egna militära lärdomarna författarna till källorna ville betona. Bendz pekar på en allmän spansk defaitism som orsak till deras förlust.⁹² Han drar däremot inga generella lärdomar. Dahlgrens slutsatser inleds med en talan för vikten av planering och speciellt ledningen av operationerna: ”Beträffande sjöoperationernas ledning å amerikansk sida under detta skede af kriget förefaller det, som att det saknats målmedveten planmessighet och förmåga att famna operationerna i stort.”⁹³ Fortsättningsvis går hans slutsatser mer mot olika tekniska anordningar, alla dessa inom sjökrigföringen. Han sammanfattar detta med: ”Det spansk-amerikanska kriget har ytterligare bekräftat den gamla erfarenheten om fördelen af en liten, men god och välskött materiel framför en stor, men till beskaffenheten svag.”⁹⁴ Just detta teknikfixerande samstämmer med det fokus som undersökningen tidigare visade på. För att ytterligare visa på detta, ses i en av de en av de viktigaste slutsatserna Dahlgren drar av att Spanien förlorade i princip alla sina skepp. Detta i de två sjöstriderna vid Santiago och Manilla. Lärdomen är att trä skall undvikas på örlogsfartyg. Trät skall i sämsta fall vara brandimpregnerat. Förvånande är att de stora förlusterna relativt de få slagen är faktiskt något som inte förbigår författarna.

---

⁹¹ Dahlgren, 1899, s. 10.

⁹² Bendz, 1899, slutsatserna i rapporten.

⁹³ Dahlgren, 1899, s. 76.

⁹⁴ Ibid., s. 196.

Däremot betonas de inte som lärdomar utan det är alltid en brist på något som är deras anledning. Westers beskriver exempelvis striden vid El Caney på följande sätt:

Å den amerikanska sidan hade man visserligen vunnit en framgång, men den var dock ytterst dyrköpt. El Caneys eröfring hade kostat ett helt dygns kamp och marscher samt en personalförlust, *som var nästan lika stor som den bekämpade motståndarens hela styrka.*⁹⁵

Hans kommentar om personalförlusten skall noteras är i kursiv stil. Wester är således mycket uppmärksam på det stora dödstalet. En fortsatt läsning visar på vad hur han resonerar och vad han attribuerar denna observation till: ”El Caney är mausergevärets elddop i kampen mellan fullt reguljära trupper. I denna strid har det vapen grundligen pröfvats, hvilken äfven är det svenska infateriets.”⁹⁶ Hans tankegångar går genast till vapnen vilket han därefter fortsätter reflektera över, geväret, ammunitionen, hur det bäst används och så vidare. Han påtalar sedan att hettan gjorde att soldaterna inte orkade skjuta tillräckligt mycket. För att sedan gå tillbaka sin andra största slutsats: ”Det är nämligen icke blott gevärets snabbskjutningsförmåga och ammunitionsutrustningen utan ytterst och främst soldatens krafter, som afgöra, hur stort antal skott som kunna aflossas.”⁹⁷ När Wester radar upp erfarenheterna han drar om striden vid San Juan är det ett återkommande mönster.⁹⁸ Det är artilleriet som inte understödde infanteriet. De snabbskjutande pjäserna⁹⁹ måste skyddas och användas korrekt eller så saknas utbildning som inte styrkt soldaterna. Wester växlar återkommande mellan dessa slutledningar, att tekniken skulle används på ett annat sätt eller att soldatens egen inneboende styrka inte är fullt utvecklad.

Talande är också att Wester tillskriver den stora förlustsiffran för amerikanerna vid San Juan att artilleriet inte användes tillsammans med infanteriet: ”Hela dess

---

⁹⁵ Wester, 1901, s. 195.

⁹⁶ Ibid., s. 195.

⁹⁷ Ibid., s. 198.

⁹⁸ Ibid., s. 226–229.

⁹⁹ Detta är Westers benämning på vad som modernt skulle kallas för kulsprutor. Vid slaget vid San Juan är det specifikt Gatlingkulsprutor som används.

uppträdande var motsatsen till grundsanningarna: i massa under gemensam ledning och yttersta eldkraft mot gemensamt mål.”¹⁰⁰ En referens till Jomenis principer. Bland källorna är det värt att nämna att inga spår ses uttryckligen av Clausewitz. Det är Jomeni som ses här tillsammans med Mahans teorier och vars personliga uttalanden återfinns i Dahlgrens bok. Det är samstämmigt med forskningen att dessa teoretiker hade störst inflytande i Sverige.¹⁰¹

Påverkad analysförmåga

Förutom de uppmärkande drag som nämnts, finns det några specifika tillfällen då man som modern läsare av källorna, tydligt ser att misstag har gjorts i författarnas analyser. Det bör dock pekas ut att detta varierar hos författarna. Det är främst Wester som gör flera felaktiga påståenden, mycket är på det strategiska planet. Specifikt gäller det de militära målen som finns hos de olika kombattanterna. Han säger att Amerikas anledning att anfälla Spanien tillskrivs delvis köpmansringar i New York som vill berika sig själva. Dessa hade gått ihop med dagspressen för driva på den amerikanska regeringen från att ingripa i Kuba.¹⁰² Kubanerna är både frihetskämpar och banditer. Han missar här att detta var Kubanernas strategiska mål. Det krigströtta Spanien visste redan vid krigsutbrottet att de inte skulle vinna. Regeringen hade i oro för en statskupp beslutat att de måste visa motståndskraft för att behålla äran och politisk inrikes ro. Wester skriver att USA stödde filibusterexpeditioner samt att utan USA:s stöd hade revolutionen utan tvivel fått ett vida tidigare slut.¹⁰³ Det senare i kontrast mot nutida forskning om dessa expeditioner samt till Bendz slutsatser om Spaniens inställning. Han konstaterar däremot korrekt att Spaniens soldater på Kuba stred för den spanska äran.¹⁰⁴ Det skall här sägas att de kubanska och filippinska rebellernas strider i princip utelämnats från de svenska författarnas analyser.

Sammanfattningsvis kan sägas att Wester generellt kan beskrivas som mycket målade i sina uttryck. Dahlgren är inte alls lik detta utan är mer blygsam i sina uttalanden. Det

---

¹⁰⁰ Wester, 1901, s. 226.

¹⁰¹ Ericson Wolke, 2007, s. 285.

¹⁰² Wester, 1901, s. 4.

¹⁰³ Ibid., s. 4.

¹⁰⁴ Smith, 1994, s. 43–44.

är troligt att författarna till källorna ger uttryck för sina egna självbilder. Då de skiljer sig åt är det däremot oklart hur mycket av de specifika analysmissarna som görs beroende på en gemensam självbild. Ett resonemang här, är att självbilden i en viss mån kan skilja sig personligt.

3. Resultat

3.1 Slutsats och diskussion

Vilken information och vilket fokus var det de svenska källorna förmedlade av konflikten?

Analysen av källornas innehåll visar att det fanns stora skillnader, både storleksmässigt, i utformningen av rapporterna, samt deras analysförmåga. Specifikt är skillnaderna i de analysnivåer författarna rör sig kring. Dahlgren har utmärkande ett mycket större fokus på operationsnivån. Detta kan ha att göra med att han är influerad av Mahans idéer. Skillnaderna tyder på att det inte fanns någon formalia, eller utbildning i hur dessa rapporter och analyser skulle formas. Denna information bidrar till forskningen kring professionaliseringen och den utbildningsförbättring som senare skedde för officerare och utlandsskickad personal. Det visar även på att samarbete mellan olika länders personal inte skedde öppet eller uttalat, eller att några sådana relationer skapades.

Trots skillnaderna i rapporternas utformning, återfinns många likheter i deras syfte och vad de fokuserar på. Det bör här påpekas att en stor del av källornas syfte var att producera militära erfarenheter från kriget. Det först utmärkande är sedan, att rapporterna och redogörelserna om kriget kommer med en stor mängd data, främst med avseende på teknik men även på taktik. Det framgår inte av källorna hur denna data skall användas. Troligtvis var anledningarna till detta många. Att föra med sig mycket information kan det ha varit mer normalt här jämfört med vår tid, detta på grund av att tillgången på information var en annan. Men det är intressant då författarna inte föreskriver användningen. Det är också möjligt att man såg informationsinsamlandet som ett bidrag till det svenska militära tänkandet. Faktum kvarstår att all denna data här är en stor del av källorna. Det bör ses i att relevans med den stora militära skriftproduktion som skedde under denna tid.

Informationsinsamlandet går också ihop med slutsatserna att teknik och dess användande anses vara av stor vikt för militär framgång. Det är en specifikt gemensam lärdom både Wester och Dahlgren skriver om. Ett annat fokusområde är det på kustförsvar. Detta kan ses som en del av tekniken men det är en samtidigt en del i en specifik defensiv strategi. Kustförsvaret utgör en stor del i deras rapportering,

däremot publiceras inte denna information när Westers bok utkommer. Med tanke på all annan dokumentation som förekommer i boken är det märkligt att detta utelämnats. Kanske för att informationen var av nytta för generalstaben? Svaret på detta ligger utanför denna undersökning. Den sista fokuseringen, är att det är soldaternas kompetens och i förlängningen utbildning som är en av de viktigaste faktorerna under krig. Även om dess innebörd skiljer sig mellan författarna är det en av de stora tyngdpunkterna och lärdomarna som förmedlas. Slutligen kan här sägas att en läsning av en av undersökta källorna enskilt, inte ger en komplett bild av kriget. För att vid denna tid få en mer fullständig sådan behövdes alla källorna gås igenom. Detta är relevant vid betraktandet av den intellektuella militära sfären, och dess skriftproduktion vid denna tid.

Vilka influenser går det att se i de analyser som svenskarna gör av kriget?

Av undersökningen går det att se att det finns gemensamma nämnare för de svenska författarna. Intresset för kustförsvaret samstämmer med de försvarsfrågor som förs för tiden. Kustförsvarets fråga är dock del av en större fråga om hur landet skall försvaras. Först hur nära flottan skall verka land, men kustbefästningarna står också ekonomiskt mot landfästningarna i norra Sverige. Resonemang om detta förs inte så långt i källorna. Men det är tydligt att denna fråga är närvarande hos författarna. Utöver kustförsvaret är uppdelningen mellan armé och flotta en av de hetare frågorna i försvarsdebatten. Denna uppdelning kan sägas tydligt syns i rapporteringen av Wester och Bendz kontra Dahlgrens bok. Tydligheten består i att arméofficerarna skriver väldigt lite om sjöoperationer och fartyg även om det förekommer. Dahlgren däremot benämner enbart landstriderna i ett fåtal meningar. Han är väldigt mån om att inte beröra landstrider, trots att denna distinktion inte är uttalad någonstans i boken. Det kan ses på det viset att flottan för tiden här anses vara underställd armén. Vidare bör ha i åtanke att Dahlgren inte har ett reseuppdrag på samma sätt som arméofficerarna. Wester nämner däremot Dahlgrens verk i sin bok, så en koppling mellan vapengrenarna finns. Bendz spanska uppgifter tycks däremot inte ha varit tillgängliga för Dahlgren då han beklagar sig över att några spanska uppgifter ej finns att tillgå. De stora teoretikerna och militära influenserna från Mahan och Jomini finns tydligt i källorna och nämns explicit, både deras teorier och även Mahan vid namn.

Dessa influenser överensstämmer med tidigare forskning, även den att Clausewitz var tänkaren som här hade haft minst genomslag av dessa.

Utöver de influenser som kan kopplas till militära teorier och försvarsdebatten finns det andra tydliga gemensamma influenser. Dessa är fokuset och erfarenheterna som dras utav detaljerna i tekniken och taktiken samt soldaternas utbildning och innestående förmåga. Här återfinns också en specifik syn på rätt och fel, trots personliga skillnader hos rapportörerna i värderingarna. Det är mycket troligt att vinklingen av analyserna speglar en specifik självbild. Det är okänt vad denna självbild härstammar ifrån och om den är svensk. Det svenska militära tänkande hade stora influenser från Tyskland är det möjligt att det finns gränsöverskridande självbilder här. Denna konflikt genererade en förhållandevis stor mängd material med också en observatör närvarande. Detta till trots kan man argumentera att analyserna påverkades negativt av influenserna. Specifikt gör den stora mängden detaljer tillsammans med bristande analys att kriget blir svårt att överblicka, även för en modern läsare med facit i hand. Erfarenheter av stora förluster som sker under striderna med korta tidsrymder över en liten geografisk yta försvinner i mängden information. Speciellt då dessa förklaras med tekniska, taktiska och soldaternas kompetens. Det är också i nuläget oklart vad källorna i sin tur hade för påverkan på det militära tänkandet och den svenska försvarsdebatten. Trots dessa oklarheter kan det konstateras att uppsatsen uppfyllt syftet; att presentera vad de svenska källorna förmedlade av kriget, samt undersökt deras influenser och deras samband med de dåvarande svenska militära strömningarna.

3.2 Vidare forskning

För framtida forskning är förhoppningen att resultatet i denna studie kan användas. Dels för komparation eller som underlag för övriga mer heltäckande studier. Dessa skulle kunna innefatta ämnen som militära reflektioner och analys från krig. Också studier som behandlar den militära skriftproduktionen och de militära tankegångarna för denna tid. Förhoppningen är även att det kan bidra till hjälp i studier där en gemensam svensk självbild undersöks genom militär analys av andra länder. Särskilt detaljfokuset på teknisk och taktisk data skulle behöva undersökas. Uppsatsens resultat skulle också fördelaktigt kunna jämföras med andra länders rapportering.

I övrigt skulle studier kunna göras över i vilken utsträckning dessa verk hade för påverkan. Detta hos generalstaben, också bland militära tänkare, implementering och kanske till och med försvarsbeslut. Svenskarnas syn på den icke-reguljära krigsföringen under kriget kan också vara ett intressant ämne. När det gäller källmaterialet finns det oerhört mycket att hämta i fråga om detaljer i Westers fall. Förutom striderna och analyserna finns det även många ritade skisser samt flertalet broschyrer, tabeller, kartor och orders. Detta skulle främst kunna användas till studier om den amerikanska krigsföringen.

4. Käll- och litteraturförteckning

4.1 Källor

G. M. Bendz: Spanien 1899. Generalstaben, Militärstatistiska avdelningen, Inkomna reserapporter SE/KrA/0200/012:Ö/E I b/31a.

A. M. Th. E. Wester: USA 1898. Generalstaben, Militärstatistiska avdelningen, Inkomna reserapporter SE/KrA/0200/012:Ö/E I b/30 b.

Wester, Arvid M. Th. E., *Santiagofälttåget 1898*, Norstedt, Stockholm, 1901.

Dahlgren, Per Johan, *Kriget emellan Spanien och Amerikas Förenta stater: sammandrag af rapporter*, Stockholm, 1899.

4.2 Litteratur

Smith, Joseph, *The Spanish-American War: conflict in the Caribbean and the Pacific, 1895-1902*, Longman, London, 1994

Bradford, James C. (red.), *Crucible of empire: the Spanish-American War & its aftermath*, Naval Institute Press, Annapolis, Md., 1993.

Ericson Wolke, Lars, *Krigets idéer: svenska tankar om krigföring 1320-1920*, Medström, Stockholm, 2007.

Nordensvan, Carl Otto, *Nittonde århundradets militära tilldragelser / Andra delen, Århundradets senare hälft*, Militärlitteraturföreningens förlag, Stockholm, 1900.

Holmén, Hans, *Försvar och samhällsförändring: avvägningsfrågor i svensk försvarsdebatt 1880-1925*, Minab/Gotab, Diss. Göteborg : Univ., Göteborg, 1985.

Wawrzeniuk, Piotr, *Med polska ögon: försvarsförmåga och hotbilder kring Östersjön i polsk militärrapportering 1919-1939*, Nordic Academic Press, Lund, 2020.

Bernström, Åke, *Officerskår i förvandling: [den svenska arméofficerskårens rekrytering, utbildning och tjänstgöringsförhållanden från 1860-talet fram till 1920]* = *[Officer corps in transformation] : [recruiting, education and service situation of the Swedish officer corps between 1860 and 1920]*, Univ., Diss. Stockholm : Univ. Stockholm, 1988.

Hadley, Tim, The development of the role of the Military Attaché, 1900-1919 i Kennedy, Greg (red.), *Defense engagement since 1900: global lessons in soft power*, University Press of Kansas, Lawrence, Kansas, 2020.

Åselius, Gunnar, 'Militärattachéerna i S:t Petersburg: en undersökning av det svenska underrättelseväsendets professionalisering 1885-1917', *Militärhistorisk tidskrift.*, 1990.

Bilaga 1

Kronologiska redogörelser för relevanta händelser under det spansk-amerikanska kriget 1898.¹⁰⁵

21 april – USA förklarar krig mot Spanien då Spanien inte går med på ett vapenstillestånd på Kuba. USA beordrar samtidigt om en handelsblockad mot Kuba vilket resulterar i diverse mindre strider.

23 april – USA iordningställer en landstigningsoperation som kommer att utgå från Tampa, Florida.

1 maj – USA bekämpar den spanska eskadern i Manillabukten.

9 maj – Bendz anländer till Spanien.

12 maj – Cerveras eskader anländer till Karibien från Spanien.

26 maj – Wester anländer till Washington via Stockholm-Göteborg-London.

28 maj – Cervera siktas av amerikanerna i Santiago de Cuba varpå USAs Amiral Sampson blockerar hamninloppet.

2 juni – Wester lämnar Washington för resa till Tampa varifrån han följer med landstigningstrupperna..

10 Juni – USA landstiger vid Guantanamo med en marinkårsexpedition.

22–24 juni – Landstigningsoperationen från Tampa sätts i land med mål att ta Santiago och tvinga ut Cervera.

1 juli – Striderna vid El Caney och San Juan på vägen till Santiago äger rum. Amerikanernas oväntat stora förluster vid striderna gör att de väljer att enbart belägra Santiago istället för att attackera staden.

3 juli – Sjöstriden vid Santiago då Cerveras eskader får sitt nederlag i ett försök att fly ut ur blockaden.

14 juli – Bendz anländer till Havanna för vidare färd mot Santiago.

15 juli – Santiago de Cuba kapitulerar officiellt.

20 juli – återvänder Wester till Tampa.

23 juli – USA landstiger på Puerto Rico.

25 juli – Wester anländer till Puerto Rico.

---

¹⁰⁵ Bilagan är till för att lättare förstå krigets skeenden och vad källorna i uppsatsen beskriver. Per Dahlgren är under denna tid stationerad i Washington.

Christian Eriksson C-uppsats

7 augusti – McArthur landsätter sina trupper på Manilla.

12 augusti – Fred sluts mellan USA och Spanien, kriget avslutas officiellt.

13 augusti – Amerikanerna strider och tar Manilla. Informationen om att fred slutits hinner inte nå fram till McArthur.

15 augusti – Wester anländer åter till Stockholm.

3 oktober – Bendz återvänder till Spanien för komplettering av uppgifter. Åter i Stockholm i november.